

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської

**Методичні рекомендації до
практичних, лабораторних занять і
виконання завдань для самостійної
роботи з дисципліни
«Спецметодика початкового
навчання мови»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

**Укладач – канд. філол. наук, старший викладач
Шостак О. О.**

Рівне
РДГУ
2022

УДК 373.5.016:811.161.2 (07) (072)

М 54

*Рекомендовано до друку кафедрою дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
(протокол № 8 від 15 вересня 2022 р.)*

*і навчально-методичною комісією педагогічного факультету
(протокол № 6 від 18 жовтня 2022 р.)*

Рівненського державного гуманітарного університету

Рецензенти:

Павлюк Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Обуховська Олена Володимирівна – директор Комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр міста Острога» Острозької міської ради Рівненської області.

М 54

Методичні рекомендації до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи з дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови»: для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія») / уклад.: О. О. Шостак. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Рівне: РДГУ, 2022. – 35 с.

УДК 373.5.016:811.161.2 (07) (072)

Методичні рекомендації є частиною навчально-методичного забезпечення дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови», що входить до навчального плану підготовки бакалавра за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»). У методичних рекомендаціях представлено загальні вказівки щодо підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Подано плани практичних і лабораторних занять, питання для підготовки до підсумкового контролю і список рекомендованої літератури, охарактеризовано специфіку оформлення конспектів уроків із розвитку мовлення.

© О. О. Шостак, 2022 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Загальні вказівки з підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань самостійної роботи.....	6
Плани практичних, лабораторних занять і методичні рекомендації щодо виконання завдань для самостійної роботи.....	7
Оформлення конспектів уроків із розвитку мовлення.....	23
Питання для підготовки до підсумкового контролю.....	25
Рекомендована література.....	29

ПЕРЕДМОВА

«Спецметодика початкового навчання мови» – одна з провідних навчальних дисциплін для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, освітньої програми «Спеціальна освіта. Логопедія».

Зміст курсу орієнтований на початковий, найбільш відповідальний період початкового навчання рідної мови дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) – підготовчий – 1–4 класи.

У зв'язку з тим, що спеціальна методика як наука пов'язана з вивченням закономірностей процесу формування мовлення в дітей-логопатів та опанування ними доступними знаннями з рідної мови, особливе значення для здобувачів вищої освіти набуває актуалізація матеріалу з мовознавства, психології, психолінгвістики, логопедії, спеціальної дидактики.

Мета навчальної дисципліни – дати здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти цілісну і логічно-послідовну систему знань про методику викладання української мови в початковій ланці освіти, озброїти їх ефективними методами і прийомами корекції та розвитку мовлення як засобу спілкування дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ).

Завдання навчальної дисципліни:

– забезпечити професійну підготовку здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти до організації роботи молодших школярів із ТПМ в умовах спеціального закладу загальної середньої освіти;

– навчити студентів правильно формувати і закріплювати теоретичні та практичні знання, уміння і навички з української мови в учнів початкової школи спеціального закладу загальної середньої освіти;

– формувати уміння організовувати, планувати і проводити уроки з української мови в умовах спеціального закладу загальної середньої освіти;

– здійснювати в освітньому процесі виховні та корекційно-розвивальні завдання.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, практичних занять, консультацій, самостійної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи слід завести окремий зошит.

2. У зошиті необхідно зазначити тему і план заняття, виконати письмові завдання.

3. Для якісної підготовки до заняття обов'язково опрацювати матеріали лекції та інші джерела, передбачені темою заняття (підручники, методичні посібники, хрестоматії, журнальні статті).

4. Зошит для практичних, лабораторних робіт і виконання завдань для самостійної роботи повинен бути охайним та естетично оформленим.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

Система навчання рідної мови учнів із тяжкими порушеннями мовлення

Тема 1. Спеціальна методика навчання української мови як окрема галузь дефектологічної науки

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати реферат на тему: «Зв'язок спеціальної методики навчання української мови з логопедією, методикою навчання рідної мови в масовій школі, логопсихологією, дидактикою та лінгвістикою».

2. Підготувати конспект наукової статті:

Степанова О. Місце дисципліни «Початковий курс української мови» у навчанні дітей із загальним недорозвитком мови (ЗНМ). Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія / Е. А. Данілавічюте, С. П. Миронова, Н. Г. Пахомова, О. М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А. А. Колупаєвої, І. М. Дичківської. Рівне : «Волинські обереги», 2020. – С. 177–190.

Тема 2. Поняття про систему навчання рідної мови дітей із ТПМ. Мета і завдання роботи з формування мовлення та вивчення мови як предмета в спеціальній школі

Практичне заняття № 1

Поняття про систему навчання рідної мови дітей із ТПМ. Мета і завдання роботи з формування мовлення

та вивчення мови як предмета в спеціальній школі
(2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика системи навчання рідної мови дітей із ТПМ.

2. Науково-методологічні основи побудови системи навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

3. Мета і завдання з формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення.

4. Завдання вивчення мови як шкільного предмета.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Розкрити поняття «Система навчання рідної мови дітей із порушеннями мовлення».

2. Підготувати конспект наукової статті:

Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови / Н. Максименко // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – 2015. – С. 487–492.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорну схему «Вихідні положення системи навчання рідної мови дітей із ТПМ».

2. Підготувати таблицю «Завдання початкового курсу української мови (навчальні та корекційно-розвивальні)».

Тема 3. Сучасне розуміння сутності аномального розвитку дітей, які мають ТПМ

Практичне заняття № 2

Сучасне розуміння сутності аномального розвитку дітей, які мають ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ.
2. Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ.
3. Особливості особистісного розвитку дітей із ТПМ.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези підрозділу 1.1. «Види бар'єрів в освітній діяльності молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення» (С. 5–9) за джерелом:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. : іл.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати реферат на одну з тем: «Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ»; «Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ».

Змістовий модуль 2

Організація освітнього і корекційно-розвивального процесу в початковій школі

Тема 4. Зміст і складові частини роботи з навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 3

Зміст і складові частини роботи з навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Науково-теоретичні засади визначення змісту навчання рідної мови в спеціальній школі.
2. Змістове наповнення корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами з розладами мовлення.
3. Школа для дітей із ТПМ – основний тип навчально-виховного закладу для дітей, які мають тяжкі мовленнєві порушення.
4. Види документації і форми навчальної та корекційно-розвивальної роботи в спеціальній школі.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Ознайомитись із типовими освітніми програмами для 1–2 класів і 3–4 класів НУШ:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
2. Ознайомитись із базовим навчальним планом початкової освіти для спеціальних закладів (класів) загальної середньої освіти з українською мовою навчання дітей з особливими освітніми потребами (додаток 12 до Державного стандарту початкової освіти):
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n346>
3. Ознайомитись із корекційно-розвивальними програмами для молодших школярів з розладами мовлення (С. 111-183) за джерелом:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. :

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати тези підрозділу 1.6. «Особливості усного та писемного мовлення молодших школярів з мовленнєвими розладами, моніторинг стану сформованості мовленнєвої діяльності, ігри та вправи» (С. 47–76) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. : іл.

Тема 5. Принципи побудови роботи з навчання мови.

Характеристика методів, прийомів та засобів формування мовлення і вивчення мови як предмета. Організація навчально-виховного та корекційного процесу в школі для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 4

*Принципи побудови роботи з навчання мови.
Характеристика методів, прийомів та засобів формування мовлення і вивчення мови як предмета
(2 год.)*

Контрольні питання:

- I. Теоретична частина:
 1. Характеристика принципів навчання рідної мови учнів із ТПМ.
 2. Методичні принципи організації уроків української мови.

3. Загальне поняття про методи навчання. Класифікація методів навчання та особливості їх застосування в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

4. Засоби та прийоми навчання української мови в спеціальній школі.

5. Специфічні компоненти уроків як невід’ємна складова комплексного подолання мовленнєвих порушень у дітей.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти опорну схему «Принципи побудови навчання рідної мови в спеціальній школі».

2. Підготувати тези методичної розробки:

Корекційно-розвивальна робота на уроках української мови в спеціальній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/korekciyno-rozvivalna-robota-na-urokah-ukra-nsko-movi-v-specialniy-shkoli-152859.html> (дата звернення: 10.10.2021 р.).

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризувати специфіку використання методів і прийомів навчання рідної мови в спеціальній школі.

2. Підготувати тези наукової статті:

Кірцхалія О. П. Корекційна спрямованість роботи як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога / О. П. Кірцхалія // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 134–142.

Тема 6. Стратегії підтримки молодших школярів із ТПМ

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати тези підрозділів «Організація навчання в інклюзивному середовищі» (С. 128–132),

«Стратегії навчання в інклюзивному класі» (С. 132–136) за книгою:

Колупасєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

Змістовий модуль 3

Методика формування вимови та розвитку мовлення учнів молодших класів із тяжкими порушеннями мовлення

Тема 7. Методика формування вимови в дітей із ТПМ

Практичне заняття № 5

Методика формування вимови в дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

- I. Теоретична частина:
 1. Звукова система української мови.
 2. Поняття про вимову.
 3. Характеристика вимовної сторони мовлення учнів із ТПМ.
 4. Завдання та складові частини роботи з формування правильної вимови.
 - 5 Організація та планування роботи з формування вимови:
 - а) типологія уроків вимови;
 - б) індивідуальні заняття з вимови.
- II. Завдання до практичного заняття:
 1. Підготувати тези розділу 3 «Корекція темпоритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення» (С. 27–33) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). – Київ, 2016. – 90 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ із розвитку рухливості та чіткості рухів артикуляційного апарату в дітей із ТПМ.

2. Навести приклади вправ із розвитку фонематичного сприймання, слухової уваги та мовно-слухової пам'яті в дітей із ТПМ.

3. Навести приклади вправ із формування складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ.

Лабораторне заняття № 1

Методика формування вимови в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із формування вимови в дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із формування вимови в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з формування вимови в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із формування вимови в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Тема 8. Методика формування і розвитку словника та граматичної будови мовлення молодших школярів із ТПМ

Практичне заняття № 6

Напрямки логопедичної роботи з розвитку словника та формування граматичної будови мовлення молодших школярів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Теоретико-методологічні основи розвитку мовлення учнів із ТПМ.
2. Основні завдання з формування словникового запасу.
3. Основні напрямки та зміст роботи з розвитку лексичної сторони мовлення в дітей із ТПМ.
4. Зміст і методика корекційної логопедичної роботи над словом на уроках рідної мови в спеціальній школі.
5. Робота над граматичною будовою мовлення дітей із ТПМ на уроках розвитку мовлення.
6. Удосконалення лексичної та граматичної складових мовлення здобувачів початкової освіти з використанням ігрових прийомів.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 4 «Корекція лексичної сторони мовлення» (С. 34–42), розділу 5 «Корекція граматичної сторони мовлення» (С. 43–56) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). – Київ, 2016. – 90 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ із формування і розвитку словника в дітей із ТПМ.

2. Навести приклади вправ із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТПМ.

ІНДЗ

Виготовити дидактичний посібник для спеціального навчання мови дітей молодшого шкільного віку і розробити методичні рекомендації щодо його використання.

Лабораторне заняття № 2

Методика розвитку словника в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із розвитку словника в дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із розвитку словника в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з розвитку словника в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із розвитку словника в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Лабораторне заняття № 3

Методика формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Змістовий модуль 4

Методика навчання грамоти молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення

Тема 9. Загальна характеристика процесу навчання грамоти учнів із ТПМ

Практичне заняття № 7

Загальна характеристика процесу навчання грамоти учнів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття про грамоту. Завдання та специфіка навчання грамоти в школі для дітей із ТПМ.

2. Психолого-лінгвістичні основи методики навчання грамоти.

3. Психофізіологічні механізми читання та письма.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Розкрити значення психічних функцій у навчанні грамоти.

2. Підготувати тези підрозділу 2.2.2. «Комплексне формування мовлення учнів на уроках читання» (С. 190–200) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із важкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. : іл.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтувати взаємозв'язок уроків грамоти і вимови.

2. Скласти опорну схему «Основні етапи формування навичок читання і письма».

Тема 10. Методи навчання грамоти учнів із ТПМ

Практичне заняття № 8

Методи навчання грамоти учнів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Огляд історії методів навчання грамоти.

2. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

3. Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ:

а) основні види фонематичного аналізу та поетапність його формування;

б) характеристика морфологічного аналізу;

в) характеристика видів та рівнів звукового аналізу та послідовність їх формування;

г) методика формування аналізу складу;

д) методика формування звукового та складового синтезу;

е) аналіз методик формування операції звуко-складового аналізу і синтезу, розробленої на основі

досліджень В. К. Орфінської, Є. Ф. Соботович, Р. І. Лалаєвої, М. А. Савченко та інших дослідників-дефектологів.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти таблицю «Методи навчання грамоти».
2. Навести приклади вправ, спрямованих на диференціацію звуків, що змішуються.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорну схему «Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ».

Тема 11. Основні періоди та етапи навчання грамоти в спеціальній школі для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 9

Основні періоди та етапи навчання грамоти в спеціальній школі для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Добукварний період навчання грамоти, його завдання та зміст.
2. Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів із ТПМ на початковому етапі навчання.
3. Основні напрямки і зміст навчальної та корекційної роботи в підготовчий період навчання грамоти учнів спеціальної школи.
4. Завдання та зміст букварного періоду навчання грамоти.
5. Загальна характеристика уроків читання і письма букварного періоду навчання грамоти.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Навести приклади вправ, що використовуються на уроках грамоти з метою розвитку зорово-просторового сприймання.

2. Навести приклади вправ із роботи над наголосом.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. На конкретному прикладі розкрити методiku роботи над казкою в добукарний період навчання грамоти.

2. Розкрити напрямки та зміст роботи над реченням на уроках грамоти. Навести приклади, використовуючи матеріал «Букваря».

Тема 12. Методика початкового навчання письма і комплексне формування грамоти на уроках читання для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 10

Методика початкового навчання письма і комплексне формування грамоти на уроках читання для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика процесу письма та основні завдання уроків письма в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

2. Характеристика графомоторної діяльності. Методика ознайомлення з новою буквою на уроці письма.

3. Періодизація навчання каліграфії:

а) характеристика підготовчого етапу навчання письма;

б) основний етап навчання каліграфії.

4. Комплексне формування грамоти на уроках читання.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 8 «Корекція дисграфій» (С. 73–82), розділу 9 «Корекція дизорфографій» (С. 83–87) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). – Київ, 2016. – 90 с.

2. Ознайомитись із дидактичною грою «Читайлик» (С. 253) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. : іл.

Скласти за таким зразком власну дидактичну гру.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ, що сприяють формуванню навичок читання і письма.

2. Навести приклади типових графічних помилок і розкрити методику їх попередження та подолання.

Лабораторне заняття № 4

Методика навчання читання дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із навчання читання дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із навчання читання дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку із навчання читання дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку з навчання читання дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Лабораторне заняття № 5
Методика навчання письма дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із навчання письма дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із навчання письма дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку із навчання письма дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із навчання письма дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТІВ УРОКІВ ІЗ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Конспект уроку з розвитку мовлення має таку структуру:

Організаційний момент (1 хв.). Зосередження уваги дітей, повідомлення теми уроку.

Мобілізуючий етап, що включає мовленнєву зарядку (здійснюється автоматизація звуків – чистомовки, загадки, вірші). Це сприяє формуванню позитивного емоційного настрою на уроках, підвищує інтерес до змістовної та технічної сторін вимови.

Перед дітьми ставиться проблемне завдання з метою активізації їх творчого потенціалу, а також асоціативних зв'язків на мовленнєвому і немовленнєвому рівні (2–7 хв.).

Сприймання та аналіз зв'язків усного та писемного мовлення з метою створення мовленнєвої ситуації (3–10 хв.).

Фізкультхвилинка, пов'язана з лексичною темою, з розумовою діяльністю дітей (1–3 хв.).

Робота над уміннями аналізувати, узагальнювати і робити висновки. Актуалізувати елементарні теоретичні знання, які є в дітей у вигляді термінів, понять і визначень, виконання письмових вправ (3–10 хв.).

Закріплення мовленнєвих навичок в активній мовленнєвій діяльності (2–12 хв.).

Підведення підсумків уроку (1–3 хв.).

Домашнє завдання (2 хв.).

Оцінювання діяльності дітей (2–3 хв.).

Основним видом навчального матеріалу на уроках із розвитку мовлення є тексти.

На уроках із розвитку мовлення використовують велику кількість прислів'їв, фразеологічних зворотів, що

забезпечує розвиток абстрактного мислення і розвиває відчуття мовлення, активізує процеси словотворчості.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Спеціальна методика навчання мови як окрема дидактика.
2. Предмет і завдання спеціальної методики навчання мови.
3. Методи наукових досліджень, які використовуються спеціальною методикою навчання мови.
4. Зв'язок спеціальної методики навчання мови з іншими науками.
5. Загальна характеристика системи навчання рідної мови дітей із ТПМ.
6. Науково-методологічні основи побудови системи навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ.
7. Мета і завдання з формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення.
8. Завдання вивчення мови як шкільного предмета.
9. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ.
10. Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ.
11. Особливості особистісного розвитку дітей із ТПМ.
12. Науково-теоретичні засади визначення змісту навчання рідної мови в спеціальній школі.
13. Змістове наповнення корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами з розладами мовлення.
14. Школа для дітей із ТПМ – основний тип навчально-виховного закладу для дітей, які мають тяжкі мовленнєві порушення.

15. Види документації і форми навчальної та корекційно-розвивальної роботи в спеціальній школі.

16. Характеристика принципів навчання рідної мови учнів із ТПМ.

17. Методичні принципи організації уроків української мови.

18. Загальне поняття про методи навчання. Класифікація методів навчання та особливості їх застосування в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

19. Засоби та прийоми навчання української мови в спеціальній школі.

20. Специфічні компоненти уроків як невід'ємна складова комплексного подолання мовленнєвих порушень у дітей.

21. Актуальні питання загальної організації навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

22. Застосування ейдетичних методів і прийомів у навчально-виховній роботі в початковій школі.

23. Використання нових інформаційних технологій у роботі з учнями із порушеннями мовленнєвого розвитку.

24. Пісочна терапія як засіб компенсації мовленнєвих порушень у дітей.

25. Використання прийомів самомасажу в корекційно-розвивальній роботі з дітьми.

26. Звукова система української мови.

27. Поняття про вимову.

28. Характеристика вимовної сторони мовлення учнів із ТПМ.

29. Завдання та складові частини роботи з формування правильної вимови.

30. Організація та планування роботи з формування вимови: типологія уроків вимови; індивідуальні заняття з вимови.

31. Теоретико-методологічні основи розвитку мовлення учнів із ТПМ.

32. Основні завдання з формування словникового запасу.

33. Основні напрямки та зміст роботи з розвитку лексичної сторони мовлення в дітей із ТПМ.

34. Зміст і методика корекційної логопедичної роботи над словом на уроках рідної мови в спеціальній школі.

35. Робота над граматичною будовою мовлення дітей із ТПМ на уроках розвитку мовлення.

36. Удосконалення лексичної та граматичної складових мовлення здобувачів початкової освіти з використанням ігрових прийомів.

37. Поняття про грамоту. Завдання та специфіка навчання грамоти в школі для дітей із ТПМ.

38. Психолого-лінгвістичні основи методики навчання грамоти.

39. Психофізіологічні механізми читання та письма.

40. Огляд історії методів навчання грамоти.

41. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

42. Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ.

43. Добукварний період навчання грамоти, його завдання та зміст.

44. Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів із ТПМ на початковому етапі навчання грамоти.

45. Основні напрямки і зміст навчальної та корекційної роботи в підготовчий період навчання грамоти учнів спеціальної школи.

46. Завдання та зміст букварного періоду навчання грамоти.

47. Загальна характеристика уроків читання і письма букварного періоду навчання грамоти.

48. Загальна характеристика процесу письма та основні завдання уроків письма в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

49. Характеристика графомоторної діяльності. Методика ознайомлення з новою буквою на уроці письма.

50. Періодизація навчання каліграфії: характеристика підготовчого етапу навчання письма; основний етап навчання каліграфії.

51. Комплексне формування грамоти на уроках читання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Дяченко К. Г. Інновації в корекції писемного мовлення молодших школярів / К. Г. Дяченко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 320 с. : іл.
2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – Київ : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%d0%bf> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
5. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). – Київ, 2016. – 90 с.
6. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с. : іл.
7. Сучасна українська літературна мова : підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. ; за ред. А. П. Грищенка. – 3-тє вид., допов. – Київ : Вища школа, 2002. – 439 с.

8. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) / Н. В. Чередніченко. Навчально-методичний посібник (курс лекцій). – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 208 с.
9. Чередніченко Н. В. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання : навч.-метод. посіб. / Н. В. Чередніченко, Д. М. Горбачова – Київ : ДІА, 2016. – 212 с.

Додаткова

1. Блінова Г. Й. Дидактичний матеріал для подолання дислексій у дітей / Г. Й. Блінова, О. Р. Черпіта. – Київ : «Проза», 2000. – 143 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років / А. М. Богуш. Монографія. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. – 374 с.
3. Данілавічюте Е. А. Українська мова. 2 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81) / Е. А. Данілавічюте, Л. І. Трофименко, Г. В. Грибань. – Київ : Либідь, 2017. – 160 с.
4. Данілавічюте Е. А. Українська мова. 3 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81) / Е. А. Данілавічюте, Л. І. Трофименко, Г. В. Грибань. – Київ : Либідь, 2017. – 192 с.
5. Кірцхалія О. П. Корекційна спрямованість роботи як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога / О. П. Кірцхалія // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 134–142.
6. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

7. Льошкіна О. А. Формування зв'язного монологічного висловлювання у молодших школярів з порушеннями мовлення. Узагальнення досвіду роботи вчителя-логопеда логопедичного пункту при ЗОШ № 48 м. Маріуполя [Електронний ресурс] / О. А. Льошкіна. – Режим доступу : <https://divovo.in.ua/formuvannya-zvyaznogo-monologichnogo-vislovlyuvannya-u-molodsh.html> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
8. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови / Н. Максименко // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – 2015. – С. 487–492.
9. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
10. Рібцун Ю. В. Словничок для діточок : пароніми : метод. посіб. / Ю. В. Рібцун, О. Г. Рібцун. – Київ : Світич, 2012. – 136 с.
11. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Ч. 1. – Харків : Видавнича група «Основа», 2020. – 96 с. – (Серія «Логопеду»).
12. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Ч. 2. – Харків : Видавнича група «Основа», 2020. – 80 с. – (Серія «Логопеду»).
13. Степанова О. Місце дисципліни «Початковий курс української мови» у навчанні дітей із загальним недорозвитком мови (ЗНМ) / О. Степанова // Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія / Е. А. Данілавічюте, С. П. Миронова, Н. Г. Пахомова, О. М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред.

- А. А. Колупасової, І. М. Дичківської. – Рівне : «Волинські обереги», 2020. – С. 177–190.
14. Тарасун В. В. Тести навчальних здібностей для 1 класу / під ред. Ю. З. Гільбуха. – Київ : РОВО «Укрвузполіграф», 1992. – 232 с.
15. Трофименко Л. І. Українська мова. 4 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81) / Л. І. Трофименко, З. С. Мартинюк, Г. В. Грибань. – Київ : Либідь, 2017. – 192 с.
16. Шкоденко М. В. Особливості сформованості зв'язного мовлення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення [Електронний ресурс] / М. В. Шкоденко // Наукові здобутки студентів Інституту людини. – 2016. – № 1 (5). – Режим доступу : <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/67> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
17. Шостак О. О. До проблеми розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення / О. О. Шостак // Results of modern scientific research and development : Proceedings of IV International scientific and practical conference (August 22–24, 2021). – Madrid, Spain : Barca Academy Publishing, 2021. – P. 301–305.
18. Шостак О. Корекція ЗНМ у молодших школярів засобами логоритміки / О. Шостак, І. Вахнюк // Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти : матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т. І. Поніманської, м. Рівне, 12 листопада, 2021 р. – Рівне : Видавець О. Зень, 2021. – С. 176–178.
19. Шостак О. Риторика в системі міждисциплінарних зв'язків лінгводидактики / О. Шостак // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана

- Франка. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 41. – Том 3. – С. 293–297.
20. Шостак О. О. Розвиток мовлення дошкільників і молодших школярів із ЗНМ засобами художньої літератури / О. О. Шостак // Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції : м. Львів, 10–11 вересня 2021 р. – Львів : ГО «Наукова філологічна організація “ЛОГОС”», 2021. – С. 54–56.

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. Навчальні програми для 1–4 класів : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
2. Корекційні програми. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi/korekcijni-programi>
3. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
4. ЛОГО-АРТ: <http://www.logoped.in.ua/>
5. Логопедичний сайт (Логопедична школа Альони Король), де зібрані методичні поради, практичні рекомендації та весь комплекс необхідних матеріалів для розвитку мовлення дітей, попередження та подолання мовленнєвих порушень, а також підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи : <http://logoclub.com.ua>
6. Українська асоціація корекційних педагогів : <https://www.uasp.org.ua/>

7. Каталог дидактичних ігор :
http://logopedija.at.ua/load/didaktichni_igri/2
8. Всеосвіта. Національна освітня спільнота:
<https://vseosvita.ua/>
9. Електронна бібліотека Інституту модернізації змісту освіти : <https://lib.imzo.gov.ua/>
10. Наукова бібліотека РДГУ : library.rshu.edu.ua
11. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека :
http://catalog.lib.rv.ua/cgi-bin/irbis64r_17/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&LNG=uk
12. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : <http://nbuv.gov.ua>

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації до практичних, лабораторних
занять і виконання завдань для самостійної роботи з
дисципліни
«Спецметодика початкового навчання мови»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

Укладач:

Шостак Ольга Олександрівна

Підписано до друку: 2022 р.
Папір друк. 60×84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 0,7

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12